

Performatiivisia näkökulmia alkuperäiskansojen poliittiseen toimijuuteen ja osallistumiseen YK:n alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa

SANNA VALKONEN JA MARJO LINDROTH

ABSTRACT

Performative perspectives on the political agency and participation of indigenous peoples in the United Nations permanent forum on indigenous issues

The article analyses the political subjectivity and agency of indigenous peoples in the UN Permanent Forum on Indigenous Issues by applying the theory of performativity and the concept of performative politics. It claims that indigenous identity and subjectivity can be seen as performatively constructed, i.e. as repetitive and compelling but also as creative and enabling novel forms of political agency. The established practices of the Permanent Forum appear very much as state-centered and they repeat the subordinate subject position of the indigenous peoples. However, indigenous peoples manage to stretch the limits of these practices by their persistent acts of resistance. The article also explores the potential to consider the cultural performances of indigenous peoples as performative politics and, thus, spontaneous political participation.

Lannevaatteisiin pukeutuneet, avojalkaiset ja vartalomaalauksin koristellut aboriginaalit tanssivat YK:n logon alla ja veivät päähuomion vuoden 2006 alkuperäiskansojen pysyvän foorumin istunnon avajaisseremonioissa. Kontrastina tälle kaksi kamchatkalaista alkuperäiskansojen edustajaa pukeutuivat esitystään varten turkisasuihin ja saappaisiin. (Marjo Lindrothin kenttämuistiinpanot, 15.5.2006.)

Johdanto

Artikkelimme tarkastelee alkuperäiskansojen poliittisen subjektuuden ja toimijuuden ja näin poliittisen osallistumisen ulottuvuuksia hyödyntäen performatiivisuuden käsitteen merkityspotentiaalia subjektuuden ja toimijuuden analyysissa. Viittaamme performatiivisuudella identiteettejä ja subjektuutta tuottavan toisteisen, mahdollistavan ja myös pakot-

tavan vallan toimintaan (Butler 1990; 1993). Lisäksi sovellamme performatiivisen politiikan käsitettä, jolla on laajasti ottaen viitattu vastarintaa näkyväksi tekeviin poliittisen järjestelmän ulkopuolisiin ilmaisuihin (Kulynych 1997; Rättilä 1999, 60). Analysoimme artikkelissamme kansainvälisen kollektiivisen alkuperäiskansaidentiteetin rakentumista globaalina poliittisen subjektuuden muotoutumisena. Esitämme, että alkuperäiskansaidentiteetin ja -subjektuuden voi nähdä performatiivisesti rakentuvana, toisin sanoen toisteisena ja pakottavana, mutta samalla uudenslaisia poliittisen toimijuuden muotoja mahdollistavana. Luomme paitsi katsauksen alkuperäiskansaidentiteetin rakentumiseen kolonisaation purkuproessin myötä, myös tarkastelemme alkuperäiskansojen konkreettista poliittista toimintaa tärkeimmän alkuperäiskansojen kansainvälisen poliittisen areenan, YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin puitteissa. Artikkelissamme väitämme, että pysyvän foorumin käytännöt ovat vahvasti pakotta-

via sekä valtiokeskeisyyttä ja alkuperäiskansojen alisteista subjektiasemaa toistavia. Toisaalta pakotetun toimijuuden muodot myös tuottavat uudenlaista strategista poliittista toimintaa, jossa valtiokeskeisyyttä ja alistuneisuutta haastetaan. Pohdimme myös mahdollisuutta ymmärtää pysyvän foorumin oheishjelmaksi mielletty alkuperäiskansojen kulttuuriperformanssit omaehtoisen poliittisen toimijuuden ja osallistumisen muotona performatiivisen politiikan käsitettä hyödyntäen.

Alkuperäiskansa on monella tapaa valtajärjestyksen ja hegemonioiden tuottama kategoria ja identiteetti. Alkuperäiskansat ovat tulleet tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi toimijoiksi kolonisaation purkamisprosessin myötä, jolloin näkyviin tulivat näiden kansojen kokemat vääryydet kaikessa räikeydessään, ja myös hyvityksenä palautettavat oikeudet alkoivat näyttäytyä välttämättöminä. Näin kansainvälisöitymisestä alun perin kaikkein alinta asemaa sivilisaation asteikolla tarkoittanut alkuperäiskansan käsite alkoi saada uutta merkitystä ja toimia samantyyppisen kohtalon jakavien kansojen järjestäytymisen ja identiteetin rakentamisen orientaatiopisteinä. (Niezen 2003; Rodriguez-Piñero 2005.) Alkuperäiskansojen kansainvälinen poliittinen mobilisaatio on kehittynyt pitkälti YK:n ja sen eri elimien puitteissa. YK on esimerkiksi järjestänyt 1970-luvulta lähtien erilaisia vähemmistöjen asemaa parantamaan pyrkiviä teemavuotia ja tapahtumia, joilla on ollut merkitystä myös alkuperäiskansojen poliittisen toimijuuden kannalta (ks. esim. Niezen 2003, 45). Vuonna 1982 YK:ssa perustettiin alkuperäisväestöryhmä (*Working Group on Indigenous Populations*, WGIP), joka muodostui yhdeksi tärkeimmistä ihmisoikeuksia käsittelevistä areenoista YK:ssa (Minde 2008, 68; Niezen 2003, 46).

Vaikka muitakin alkuperäiskansoille poliittisen toiminnan areenoita tarjoavia alueellisia ja kansallisia foorumeita on paljon, on YK:sta muodostunut tämän toiminnan keskus. Eräs tärkeä merkkipaalu alkuperäiskansojen subjektiksi tulemisessa on vuonna 2007 yleiskokouksen hyväksymä Alkuperäiskansojen oikeuksien julistus, joka viittaa alkuperäiskansoihin omina erillisinä kansoinaan, ei vain väestöinä (Yhdistyneet kansakunnat 2007). Leena Heinämäen mukaan Alkuperäiskansojen oikeuksien julistus merkitsee alkuperäiskansojen oikeudellisen statuksen kannalta historiallista siirtymää kansainvälisessä oikeudessa. Alkuperäiskansat osallistuivat ensimmäistä kertaa julistustekstin muokkaamiseen yhden-

vertaisena hallitusten kanssa, toisin sanoen osallistuivat ensimmäistä kertaa kansainvälisen oikeuden luomiseen. (Heinämäki 2010, 52; ks. myös Davis 2008.)

Vuonna 2000 perustettu YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi on järjestelmä, joka on luotu alkuperäiskansojen toimintaa varten, ja sen vuosittaiset istunnot ovat keskeisin maailman eri alkuperäiskansoja kokoava areena. Foorumi koostuu 16 asiantuntijasta, joista kahdeksan on hallitusten ja kahdeksan alkuperäiskansojen organisaatioiden nimeämiä. Pysyvä foorumi on YK:n talous- ja sosiaali-neuvoston (ECOSOC) neuvoa-antava elin, jolla on kuusi mandaattialuetta: taloudellinen ja sosiaalinen kehitys, kulttuuri, ympäristö, koulutus, terveys ja ihmisoikeudet. Mandaattinsa mukaan foorumi tarjoaa asiantuntijaneuvoja ja suosituksia alkuperäiskansoja koskevissa asioissa talous- ja sosiaali-neuvoston ohjelmille, rahastoille ja muille YK:n toimielimille, lisää tietoisuutta ja edistää alkuperäiskansoihin liittyvien toimintojen integraatiota ja yhteistyötä YK:n sisällä sekä valmistele ja levittää tietoa alkuperäiskansoja koskevista asioista. (Heinämäki 2010 49–50; Yhdistyneet kansakunnat 2013.) Pysyvän foorumin keskeisin tehtävä on huolehtia alkuperäiskansojen intresseistä ja edistää niitä koko YK-järjestelmän sisällä (Heinämäki 2010, 50).

Alkuperäiskansojen pysyvä foorumi on eräänlainen institutionalisoitu alkuperäiskansojen vastarinnan foorumi valtiokeskeisessä järjestelmässä eli YK:ssa, joka itse asiassa muodostuu nämä kansat kolonisoineista valtioista. Huolimatta siitä, että pysyvässä foorumissa alkuperäiskansat ja valtiot kohtaavat ensimmäistä kertaa muodollisesti aiempaa yhdenvertaisempina ja että foorumi ”symbolisoi uudenlaista kumppanuutta alkuperäiskansojen ja hallitusten välillä sekä muodostaa virstanpylvään alkuperäiskansojen taistelussa oikeuksiensa puolesta”, kuten pysyvän foorumin ensimmäinen puheenjohtaja, saamelainen Ole-Henrik Magga (2003) on todennut, se on samalla kolonisoiva ja byrokratisoiva järjestys, joka edellyttää tietynlaista toimintaa alkuperäiskansoilta ja normalisoi sitä. Kuten Marjo Lindroth on tuonut esille, alkuperäiskansasubjektit muotoutuvat pysyvän foorumin valtarakenteissa, jotka eivät ainoastaan tee alkuperäiskansoista subjekteja mutta myös alistavat heitä (Lindroth 2011, 544). Performatiivisuuden teorialle ominainen subjektin ambivalenssi – subjektiksi tuleminen edellyttää alistumista subjektivoivaan valtaan (Butler

1997) – on hyvin näkyvästi läsnä alkuperäiskansojen toiminnassa pysyvässä foorumissa.

Alkuperäiskansojen toimijuuteen liittyviä vallan ja hallinnan mekanismeja ovat tarkastelleet muun muassa Australian aboriginaalien kontekstissa Batty (2005) ja Smith (2008). Alkuperäiskansoja koskevaa Foucault-vaikutteista valta-analyysia¹ ovat eri tieteenaloilla tehneet muun muassa Watts (2003), Brigg (2007), Bryant (2002), Eudaily (2004), Soguk (2007) ja Lindroth ja Sinevaara-Niskanen (2013). Marjo Lindroth (2011) on tarkastellut alkuperäiskansojen toimijuuteen liittyviä vallan paradokseja YK:n alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa. Pysyvän foorumin tutkimus on keskittynyt erityisesti sen poliittisen vaikutusvallan ja oikeudellisen painoarvon tarkastelemiseen (esim. Anaya 2009; Corntassel 2007; Lile 2006; Lindroth 2006; Morgan 2004; Xanthaki 2007). Tämän artikkelin pyrkimyksenä on laajentaa ymmärrystä alkuperäiskansojen poliittisesta toimijuudesta, jolloin sen monet myötäilyn ja sopeutumisen mutta myös vastarinnan ulottuvuudet tulevat näkyviin. Näin tehdessään artikkeli teoretisoi ja käsitteellistää uudella tavalla alkuperäiskansojen poliittisen osallistumisen tavat tuomalla siihen performatiivisia näkökulmia.

Performatiivisuuden teoriaa on sovellettu laajasti monilla eri oppialoilla sukupuolen tutkimuksen ohella, esimerkiksi sosiologiassa ja kulttuuritutkimuksen piirissä muun muassa kansallisuuden ja valkoisuuden rakentumisen tutkimisessa (esim. Byrne 2006; Lehtonen 2004; Lempiäinen 2002). Poliittikan tutkijat ovat liittäneet performatiivisuuden idean kansalliseen identiteettiin, jota näin tarkastellaan alati rakentuvana (esim. Edensor 2002; Fox ja Miller-Idriss 2008; Woronov 2007). Sanna Valkonen (2009) on saamelaisuuden poliittisia ulottuvuuksia koskevassa tutkimuksessaan tarkastellut performatiivisuuden teoriaa hyödyntäen saamelaisuuteen liittyvien kollektiivisten ja yksilöllisten subjektiuksien ja poliittisen toimijuuden rakentumista. Poliittikan tutkimuksessa on performatiivisuuden näkökulmaa hyödynnetty myös tarkasteltaessa virallisen poliittisen järjestelmän ulkopuolista toimintaa poliittisen osallistumisen muotona eli performatiivisena politiikkana (esim. Katajamäki 2010; Kolehmainen 2009; Kulynych 1997; Rättilä 2012). Artikkelimme keskiosassa on paitsi byrokraattisen ja hierarkkisen järjestelmän sisällä tapahtuvien teatraalisten tekojen tarkastelu performatiivisena politiikkana, myös alkuperäiskansasubjektin analysoiminen ambiva-

lentina performatiivisena prosessina, jossa vallan kaksoisluonne (Butler 1997; Foucault 1980; 1983) säätelee alkuperäiskansojen toiminnan mahdollisuuksia.

Artikkelin aineisto perustuu Marjo Lindrothin vierailuihin ja havainnointiin pysyvän foorumin vuosittaisissa kokouksissa YK:n päämajassa New Yorkissa vuosina 2004–2007 sekä vuoden 2007 globaalin alkuperäiskansaryhmän esikokouksessa. Lindroth osallistui pysyvän foorumin kokoukseen vuonna 2004 tutkijana Suomen valtion delegaatioissa ja vuosina 2005–2007 itsenäisenä tutkijana. Artikkelin tausta-aineistona ovat pysyvän foorumin kokouksissa vuosina 2002–2009 annetut alkuperäiskansojen, valtioiden ja YK:n järjestöjen edustajien lausunnot. Tämän artikkelin aineistona on Lindrothin kenttähavainnoinnin lisäksi pysyvän foorumin vuoden 2008 kokouksen erikoisteemaan, ilmastonmuutokseen liittyvät alkuperäiskansojen, valtioiden ja YK:n järjestöjen edustajien lausunnot, yhteensä 48 kappaletta. Aineistot on analysoitu kiinnittäen huomiota tekstuaaliseen performatiivisuuden eli tiettyjen teemojen toisteisuuteen ja niiden luomaan diskursiiviseen todellisuuteen.

Poliittinen subjektius ja osallistuminen performatiivisuutena ja performatiivisena politiikkana

Performatiivisuuden käsite on totuttu yhdistämään Judith Butlerin luonnollisia sukupuolia tuottavan normatiivisen järjestyksen purkamista koskevaan valtateoretisointiin, joka ymmärtää vallan toiminnan performatiivisena eli tuottavana ja pakottavana sekä toiminnaltaan toisteisena (Butler 1990; 1993). Sukupuolta säätelevä valta, sukupuolen diskursi, pakottaa nimeämänsä sukupuolet normatiiviseen järjestykseen suhteessa toisiinsa. Sukupuoli on näin ilmiö, jota tuotetaan kielenkäytön ja ruumiillisen suorittamisen kautta. Yksilö suorittaa ja toistaa sukupuolta tuottavaa identiteettiproseduuria eli sukupuolen vakiintunutta eleistöä ja näin saavuttaa subjektiuden. Subjektiksi tuleminen mahdollistaa toimijan aseman ja yhteiskunnallisesti tunnustetun olemassaolon. (Butler 1993; 1997.)

Performatiivisuuden ajatus tekojen korostamisesta olemisen sijaan tulee alun perin J. L. Austinin (1962) puheaktiteoriasta, jossa Austin erotteli ”tekevät” ilmaisut eli ilmaisut, jotka luovat asiantilan, saa-

vat aikaan (*perform*), kuvailevista ”konstatiiveista” (Pulkkinen 2003, 214), sekä Jacques Derridan (2003) performatiivin käsitteestä. Derrida esitti Austin-kritiikissään, että performatiiviset lausumat voivat menestyä nimenomaan toiston ja sitaation nojalla (Derrida 2003, 274–300; Rättilä 2012, 26). Niiden menestys ei perustu puheaktien kontekstiin tai puhujan motiiveihin, kuten Austin teoriassaan näyttää esittävän (Austin 1962; Rättilä 2012, 26). Tämä myös implikoi, että koska asiat ja niiden vaikuttavuus perustuvat toistoon, niillä ei ole toiminnan ulkopuolella olevaa alkuperää (Rättilä 2012, 27).

Performatiivisuudella viitataan siis identiteettiä ja subjektiutta tuottavaan valtaan ja sen toisteiseen toimintaan. Tapa, jolla Butler käsittelee valtaa, soveltuu sekä yksilösubjektiuden että kollektiivisen subjektiuden ja toimijuuden tarkasteluun. Performatiivisen valtakäsityksen näkökulmasta olennaista on ajatus siitä, että valta aina edeltää subjektiutta, mutta sen edeltävyys ei näy, koska subjekti omaksuu ja toteuttaa valtaa oman toimijuutensa muodossa. Toisaalta subjektin omana toimijuutena valta ei välttämättä enää jatku samassa muodossa, vaan subjektilla on mahdollisuus varioida ja uudelleen merkityksellistää valtaa, toisin sanoen vastustaa subjektiivoivaa normia. (Butler 1997, 13.) Tämä vallan epäjatkuvuus luo vaikutelman, että valta on subjektien tuotetta eikä subjektien muodostumista edeltävää. Valta houkuttaa subjektia, koska se tarjoaa yhteiskunnallisesti tunnistetun olemassaolon ja toimijan aseman (mt., 11–12).

Butlerin sukupuoliteoretisointi avaa mahdollisuuksia poliittisen osallistumisen käsitteellistämiseen. Tällöin keskiössä on sukupuolen asemesta vastarinta, jonka teoretisoiminen on ollut pohjana performatiiviselle politiikkakäsitykselle. (Kolehmainen 2009, 22–23.) Butlerin ajattelussa nimenomaan valtanormien mukainen toiminta, toistamisen teot, on subjektiutta tuottavaa performatiivisuutta. Performatiivinen politiikkakäsitys taas näkee nimenomaan valtanormeja vastustavat teot – poliittiset performanssit – eli sosiaalisten normien ylittämisen ja rikkomisen performatiivisina. Jessica Kulynych liittää performatiivisuuteen sisältyvät ajatukset toisaalta sen identiteettejä ja maailmaa luovasta potentiaalista (Butler 1990; 1993), toisaalta demonstraatiosta, vastarinnan näkyväksi tekemisestä (Chaloupka 1993) poliittisen osallistumisen analyysiin. Performatiivisen politiikan käsite viittaa näin vastarintaa näkyväksi tekeviin, poliittisen järjestelmän ulkopuolisiin teko-

hin, jolloin käsitys poliittisesta osallistumisesta voidaan laajentaa koskemaan näennäisesti epäpoliittisia tekoja. (Kulynych 1997.)

Poliittinen osallistuminen on perinteisesti ymmärretty politiikkatieteissä aktiviteettina, joka takaa yksilöiden vaikutuksen poliittiseen järjestelmään, yksityisten intressien suojelemisen, järjestelmän legitimitettiin ja jopa sen kehittymisen (Kulynych 1997, 317). Näin hahmotettuna poliittinen osallistuminen perustuu kartesiolaiseen ajatteluun, jolloin poliittisen toiminnan ajatellaan sisältävän rationaalisen, toimivan ja ajattelevan subjektin, joka tuottaa ja käyttää valtaa. Tämä liittyy käsitykseen poliittisesta toiminnasta ”kansalaisen ydinidentiteetin” heijastumana, jolloin poliittiseksi toiminnaksi mielletty esimerkiksi äänestäminen. (Kulynych 1997.) Performatiivisuuden kautta tarkasteltuna poliittinen osallistuminen näyttäytyy subjektiksi tulemisen ja vastarinnan tekojen mahdollisuuksien kautta. Tullessaan itseään määrittävän vallan subjekteiksi yksilöt ja ryhmät saavuttavat sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti tunnistetun olemassaolon ja näin toimijan aseman (Butler 1993; 1997). Vasta subjektiksi tuleminen mahdollistaa poliittisen osallistumisen ja siten yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja toiminnan mahdollisuuksiin vaikuttamisen.

Performatiivisen politiikan käsite taas kohdentaa huomion erilaisiin sosiaalisia normeja rikkoviin tekoihin ja mahdollistaa näiden analysoimisen poliittisena osallistumisena. Kulynychin mukaan teko itsessään ei ole poliittisesti määrävä, vaan teon konteksti määrää sen poliittisuuden. Tavalliset aktiviteetit saavat epätavallisen merkityksen erilaisissa konteksteissa. Toisin sanoen konteksti ja sen valta-asetelma määrittää, mikä on vastarintaa. (Kulynych 1997, 339–340.) Tiina Rättilä (2012) erittelee ja kehittää väitöskirjassaan performatiivisen politiikan käsitteistöä ja teoriaa pohtien performanssin ja performatiivin käsitteiden suhdetta. Rättilä erittelee performanssin käsitteen kahdenlaista merkityssisältöä. Performanssi korostaa ensinnäkin politiikan luonnetta tekemisenä. Jotta poliittinen sfääri ja politiikan maailma olisi olemassa, jatkuisi ja selviäisi, se täytyy tehdä eli performoida ja toistaa yhä uudelleen ja uudelleen. Performatiivin käsite taas kuvailee nimenomaan poliittisen maailman sosiaalisesti konstruotua puolta. Tämä toisto ja rutiinit tulevat näkyviksi silloin, kun niitä häiritään – juuri näin tekee poliittinen performanssi. Toiseksi performanssi viittaa tietynlaiseen julkiseen esitykseen, jolla on yllättäviä

ja ennakoimattomia piirteitä. Poliittinen performanssi kontingenttina ja toisinaan yllätyksellisenä tapahtumana tuo julki häiriön tärkeyden politiikalle. Performanssi tuo julki normalisoituneet poliittiset performatiivit, valpastuttaa niiden kyseenalaistamiseen, mikä on elinehto itse politiikalle. (Rättilä 2012, 18–19.)

Artikkelissamme kiinnitämme huomiota sekä järjestelmän eli YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin puitteissa tapahtuvaan poliittiseen toimintaan – rakenteen säätelemien performatiivien toistoon – että tämän järjestelmän virallisten poliittisen osallistumisen kanavien ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan – performansseihin –, jotka eivät varsinkaan perinteisen poliittisen osallistumisen ja toiminnan mielessä näydy poliittisina.

Keskeinen performatiivisen politiikan anti on, että se mahdollistaa ”identiteettipolitiikkaan” liittyvien yhteiskunnallisten kysymyksen näkyväksi tekemisen (Kolehmainen 2009, 24). Alkuperäiskansojen kohdalla identiteettipolitiikka on kaksiteräinen miekka: yhtäältä se on mahdollistanut näiden kansojen tulemisen tunnistetuiksi oikeuksien haltijoiksi omina erityisinä kansoinaan. Kuten Will Kymlicka on todennut, sen kieltäminen, että alkuperäiskansat ovat erillisiä kansoja omine erityisine kulttuureineen ja yhteisö rakenteineen, on rasismia, jota alkuperäiskansat ovat useimmiten kohdanneet (Kymlicka 1995, 65). Toisaalta ”alkuperäiskansaiseen tai alkuperäiseen identiteettiin” perustuva poliittinen toimijuus voi olla rajoittavaa. Valtayhteiskuntia ja kansainvälistä järjestelmää on esimerkiksi syytetty alkuperäiskansojen pakottamisesta traditionaaliseksi (ks. esim. Brantenberg 1999; Dean ja Levi 2003; Mathisen 2003 ja 2004; Toivanen 2004). Tällaisen kritiikin mukaan alkuperäiskansoilla ei nähdä olevan muuta mahdollisuutta kuin toimia valtayhteiskuntien heille asettaman paikan, aseman ja ehtojen mukaisesti. Alkuperäiskansojen on siis toistettava primordiaalista identiteettiasemaa, jotta he voivat olla varmoja siitä, että heidät tunnustetaan ja tunnustetaan alkuperäiskansoina, joilla on oikeuksia. Kuten Dean ja Levi ovat todenneet, mikäli alkuperäiskansan jäsen loittonee traditionaalista paikastaan ja toimii modernin instituution puitteissa, hänen autenttisuutensa alkuperäiskansan jäsenenä kyseenalaistuu (Dean ja Levi 2003). Luomme seuraavaksi silmäyksen alkuperäiskansaidentiteetin rakentamiseen ja alkuperäiskansojen subjektiksi tulemisen prosessiin.

Alkuperäiskansa poliittisena kategoriana ja identiteettinä

Asioiden poliittiseksi tekeminen on toimijuuden edellytys. Alkuperäiskansojen toimijaksi tuleminen kannalta näiden kansojen aseman, olosuhteiden ja kohtalon politisoituminen on mahdollistanut paitsi kohtalonyhteyden löytämisen ja näin kollektiivisen globaalien identiteetin luomisen, myös vaikutusvaltaisen toimijan aseman ja globaalien tuen saavuttamisen kolonisaation purkamisprosessin yhteydessä. Alkuperäiskansoista on tullut poliittinen identiteetikategoria, joka perustuu sekä länsimaiden moraalisten vääryyksien oikomiseen että näiden kansojen tietoiseksi tulemisen prosessiin.

Kulynych on esittänyt, että byrokraatisaatio ja kolonisaatio tuottavat uusia subjekteja byrokraattisen asiantuntemuksen objekteiksi (Kulynych 1997, 319). ”Alkuperäiskansa” on mitä suurimmassa määrin kolonisaation ja YK:n byrokraattisen järjestelmän tuotama kategoria. Alkuperäiskansan kategorian kuten myös alkuperäiskansojen oikeuksien ja alkuperäiskansaliikkeen muotoutumisen nykyisenlaiseksi nähdään olevan vahvasti länsimaisen puheen ja kolonialistisen maailmanjärjestyksen ja sen purkamisen tuotos (esim. Niezen 2003; Rodriguez-Piñero 2005). Dekolonisaation prosessissa nähtiin poliittisesti hyväksyttävänä palauttaa kolonialismista kärsineille kansoille niiden oikeudet (Pääkkönen 2008, 268). Alkuperäiskansojen oikeuksien taustalla on yleinen ihmisoikeuksien kehitys ja moraalinen pakko. Alkuperäiskansojen merentakainen valloittaminen julkine käytäntöineen on koettu brutaalimmaksi prosessiksi kuin esimerkiksi kansallisten vähemmistöjen syrjäyttäminen Euroopassa (Kymlicka 2007, 266). Tämän vuoksi alkuperäiskansat ovat myös päässeet suhteellisen pitkälle YK:ssa, jonka profilliin alkuperäiskansojen oikeuksiin liittyvät humanitaariset ja moraaliset syyt sopivat (Keski-Nirva 2012).

Ronald Niezen korostaa kansainvälisten organisaatioiden merkitystä alkuperäiskansaliikkeen ja -identiteetin synnyssä ja menestyksessä: YK ja sen alajärjestöt ovat tarjonneet sekä käsitteelliset lähtökohdat että käytännön kontekstin alkuperäiskansaidentiteetille (Niezen 2003, 9). Hyvä esimerkki poliittisen toimijuuden uudelleen käsitteellistämisestä on saamen kansan eli Euroopan unionin alueen ainoan alkuperäiskansan poliittisen orientaation muutos vuosien 1971 ja 1974 saamelaiskonferenssien välillä, jolloin saamelaisen etnopolitiikan painopiste

siirtyi etnisen vähemmistön asiasta alkuperäiskansan asiaksi (Minde 2003, 101). Tämä johtui Henry Minden mukaan saamelaisten lisääntyvistä kontakteista muiden alkuperäiskansojen jäseniin (mt.).

Alkuperäiskansoja ei ole YK:ssa virallisesti määriteltä. Tärkeimpänä kriteerinä on esimerkiksi pysyvään foorumiin osallistumiselle ollut se, että kyseinen kansa määrittelee itse itsensä alkuperäiskansaksi. Moderni alkuperäiskansan käsite (*indigenoussness*) kuitenkin viittaa jälkikolonialisten kansallisvaltioiden sisään kapseloituneisiin erityisiin ihmisryhmiin, jotka ovat ”invaasiota edeltäneiden asukkaiden nyt muiden dominoimilla mailla asuvia eläviä jälkeläisiä” (Rodriguez-Piñero 2005, 6). Kansainvälisoikeudellisesti alkuperäiskansa viittaa siis väestöön, joka on asuttanut alun perin yksin aluetta, jonka etniseltä taustaltaan vieras väestö on sittemmin ottanut haltuunsa. Näin alkuperäiset asukkaat ovat jääneet vähemmistöön tai joutuneet muutoin heikompaan asemaan, mutta ovat silti säilyttäneet perinteisen kulttuurinsa ja elämäntapansa. (Hakapää 2003, 175–179.) Myös kansan alisteinen asema suhteessa valtakuntaan on tärkeä alkuperäiskansan määre (esim. Martinez-Gobo 1986). Vaikka tarkka ja sitova alkuperäiskansamääritelmä puuttuu, sisältävät YK:n puitteissa tehdyt alkuperäiskansojen työmääritelmät (esim. Martinez-Gobo 1986) sekä alkuperäiskansasopimukset, tärkeimpänä Kansainvälisen työjärjestön ILO:n vuoden 1989 yleissopimus nro 169,² tietyt kriteerit, jotka alkuperäiskansojen on täytettävä olakseen legitimejä alkuperäiskansaoikeuksien haltijoita.

Kansainvälisten sopimuksien alkuperäiskansamääritelmät tuottavat alkuperäiskansojen subjekti-asemaa tietynlaisena, joka ei aina välttämättä vastaa näiden kansojen nykytodellisuutta. Reetta Toivanen on huomauttanut, kuinka alkuperäiskansojen on vastattava kansainvälisten, erityisesti länsimaisten organisaatioiden (YK, ILO, EN) laatimien sopimusten esittämiin identiteetti-vaateisiin saadakseen kansainvälisoikeudellisen tunnustuksen alkuperäiskansana. Eräs tällainen vaatimus on, että olakseen alkuperäiskansa kyseisen etnisen ryhmän täytyy elämäntavan olla traditionaalinen ja autenttinen. (Toivanen 2004, 18.) Yleisesti ottaen alkuperäiskansoihin liitettyjä ominaisuuksia ovat perinteisyys, luonnonläheisyys, autenttisuus sekä alistettu asema ja kolonisaation kokemus. Nämä elementit ovat vahvasti läsnä alkuperäiskansojen toiminnassa.

Taiaiake Alfred ja Jeff Corntassel määrittelevät

käsitteen ”indigenoussness” – alkuperäiskansaisuus – identiteetiksi, jota rakennetaan, muokataan ja eletään nykypäivän kolonialismin politisoituneessa kontekstissa. Kolonialismin kokemuksesta pidetään tärkeimpänä tekijänä, joka vaikuttaa alkuperäiskansaisuuden muotoutumiseen ja olemassaoloon. (Alfred ja Corntassel 2005, 597; ks. myös Niezen 2003.) Niezen kirjoittaa, kuinka alkuperäiskansaliike ja -identiteetti perustuvat sekä kansainväliseen verkostoitumiseen että jaettuihin taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen riiston ja marginalisaation kokemuksiin (Niezen 2003, 9).

Alkuperäiskansojen yhteistyö on käynnistynyt yhteisten kokemusten ja samankaltaisten historioiden pohjalta. Ensimmäisessä alkuperäiskansojen konferenssissa Kööpenhaminassa vuonna 1973 tapasivat intiaanien, inuiittien, grönlantilaisten ja saamelaisten edustajat. Vuonna 1975 perustettiin Alkuperäiskansojen maailmanneuvosto, joka kokoontui sen jälkeen yleiskokouksissa kolmen tai neljän vuoden välein. (Eidheim 1997, Lehtola 1997.) Alkuperäiskansojen maailmanneuvosto piti alusta lähtien tärkeänä alkuperäiskansojen omistusoikeutta maitinsa ja vesiinsä sekä alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta.

Alkuperäiskansojen toimijuuteen liittyy vahvasti traditioiden valjastaminen toiminnan perustaksi. Toisaalta myös alkuperäiskansojen vaateet perustuvat usein tradition säilyttämisen tarpeeseen. Ajatellaan, että jos näiden kansojen perinteet, perinteiset elinkeinot ja luontoyhteys häviävät, myös koko kansat katoavat eli lakkaavat olemasta omia omailemaita kansojaan. Näin traditiot myös legitimoivat alkuperäiskansojen vaatimukset. Lisäksi alkuperäiskansojen kulttuuriset käytännöt ja perinteet ovat syvästi merkityksellisiä alkuperäiskansojen jäsenille ja niiden korostaminen kolonialismin kokemuksen haurastuttaman itsetunnon uudelleen rakentamista. Niiden korostamista voidaan kuvailla myös strategisena essentialismina (ks. Spivak 1993). Rauta Kuokkasen mukaan strateginen essentialismi korostaa marginalisoitujen kansojen ja ryhmien tarvetta luoda omasta kulttuuristaan positiivisia mielikuvia, jotka vahvistavat heidän identiteettiään (Kuokkanen 1999, 109). Strategista essentialismia on esimerkiksi sellaisten kulttuuripiirteiden korostaminen, jotka eivät enää nykypäivänä ole alkuperäiskulttuurien arkipäivää, mutta joita pidetään kulttuurisesti ja historiallisesti tärkeinä (vrt. Kuokkanen 1999).

Alkuperäiskansojen poliittinen toimijuus YK:n alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa

Tarkastelemme tässä kappaleessa, millaisia toimijuuden mahdollisuuksia alkuperäiskansoilla on pysyvässä foorumissa sekä miten alkuperäiskansojen edustajat myös rikkovat ja ylittävät heille asetettuja toiminnan rajoja. Varsinkin vastarinnan tekojen kautta järjestelmän valta-asetelmat ja -rakenteet tulevat näkyviksi. Kulynych on todennut, kuinka kurinpidolliset teknologiat vaikuttavat normien sisäistämiseen tehden identiteeteistämme itsestään selviä. Vastarinta tuo nuo normit takaisin kamppailun areenalle. (Kulynych 1997, 336.) Pysyvässä foorumissa on sekä virallisen että epävirallisen toiminnan mahdollisuuksia. Virallisten kanavien kautta tapahtuva osallistuminen on hyvin rajattua, ja juuri niissä alkuperäiskansat toimivat valtioiden asettamien ehdoin ja puitteissa. Virallisen poliittisen osallistumisen kanavia YK:ssa ovat esimerkiksi yleinen virallinen konsultatiivinen asema talous- ja sosiaalineuvostossa, avoin osallistumisoikeus tarkkailijana pysyvän foorumin istuntoihin, lausunnon antaminen agendalla olevista asioista sekä oma edustaja pysyvän foorumin jäsenistössä. (Ks. Yhdistyneet kansakunnat 2013.)

Virallisen istuntosalin toiminnan lisäksi alkuperäiskansat voivat käyttää epävirallisia toiminnan mahdollisuuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi lukuisat sivutapahtumat, joissa voidaan yksityiskohtaisemmin käsitellä esimerkiksi jonkin alueen ja alkuperäiskansan tilannetta ja ongelmia tai jotain erityistä teemaa. Lobbaus YK:n käytävillä ja kahviloissa on yleistä ja tärkeä osa alkuperäiskansojen toimintaa. Alkuperäiskansoilla on myös erilaisia alueellisia ryhmäpaamaisia (*caucus*), esimerkiksi arktinen, nuoriso- ja globaaliryhmä. Globaaliryhmä pitää kahden päivän valmistavan kokouksen aina ennen pysyvän foorumin vuosittaista istuntoa. Alkuperäiskansojen toiminnan tavat ja strategiat riippuvat siis näistä toiminnan konteksteista.

Huolimatta muodollisesta tasavertaisuudesta valtioiden ja alkuperäiskansojen välillä valtioiden korkeampi ja legitiimimpi asema näkyy monin tavoin pysyvän foorumin istunnoissa. Eräs keskeinen alkuperäiskansojen toimintaa pysyvällä foorumilla säätelevä rajoitus ja toimijuutta tuottava pakko on alkuperäiskansojen heterogeenisyyden pakottaminen homogeenisemmaksi. Maailmassa on tuhansia alkuperäiskansoja, jotka eroavat toisistaan kulttuurisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti monin

tavoin. YK:n asettamista aika- ja tilarajoitteista johtuen alkuperäiskansojen täytyy laittaa yhteen usean, jopa monen kymmenen alkuperäiskansajärjestön intressit, jotta ne pystyvät ylipäättään tuomaan esiin jonkinlaisen kannanoton. Kollektiivisia lausumia suositellaan. Yksittäiset tai pienemmät alueelliset kannanotot, esimerkiksi saamelaisten tai inuiittien kannanotot, ovat kuitenkin mahdollisia, jos aikaa on tarpeeksi. Valtioiden puheenvuorojen mittaa ei ole rajoitettu, kun taas alkuperäiskansojen kollektiivisten ja yksittäisten lausuntojen mitat voivat olla hyvin rajoitettuja. Esimerkiksi vuonna 2007 alkuperäiskansojen kollektiivisille lausunnoille annettiin viisi minuuttia aikaa ja yksittäisille lausunnoille kolme minuuttia. Valtioiden puheenvuoroja ei keskeytetä. Alkuperäiskansoille sen sijaan tähdennetään ajan vähyyttä. (Ks. myös Lindroth 2011.)

Valtioiden itsestään selvä valta-asema tulee mielenkiintoisesti esiin juuri konkreettisten järjestelykysymysten kautta. Eräs tällainen on istumajärjestys, jota Lindroth on luonnehtinut ylivalan tilalliseksi teknologiaksi, jossa pysyvän foorumin istumajärjestys toimii ulkopuolistavana käytäntönä (Lindroth 2011, 550; ks. myös Kohn 2003, 4–5). Varsinainen pysyvän foorumin paneeli eli kuusitoista valtioiden ja alkuperäiskansojen nimeämää asiantuntijaa istuu yleensä ympärässä istuntosalin lavan edessä. Tämän lisäksi valtioille on selkeät omat paikat ja istumajärjestys pysyvän foorumin istunnoissa, samoin kuin YK:n eri elimille on omat istumapaikkansa. Valtioiden paikat ovat salin vasemmassa reunassa aakkosellisessa järjestyksessä, kuten YK:ssa on tapana, ja YK:n elimillä paikat ovat salin oikeassa reunassa. Suuri osa valtioille varatuista istumapaikoista on enimmäkseen tyhjillään. Alkuperäiskansojen edustajat istuvat sinne, missä on tilaa, eli yleensä YK:n toimijoiden taakse lähelle takaovea. Alkuperäiskansaorganisaatioiden edustajilla on omat käsintehdyt nimikyltit edessään. Vuosi vuoden jälkeen alkuperäiskansojen edustajat ovat ottaneet samat paikat ja tehneet omat kyltit, toisin sanoen he ovat ottaneet epävirallisesti oman tilansa. Tämän voi nähdä vastarinnan tekona pysyvän foorumin valtiokeskeistä ja normittavaa järjestystä vastaan. Alkuperäiskansojen edustajat eivät myöskään ole halunneet mennä valtioiden paikoille, vaikka olisi ollut tilaa. Lindroth on tulkinut tämän tavaksi näyttää eriävyyttä valtioista; samalla alkuperäiskansat osoittavat eriävyyden kautta suvereenisuuttaan kansoina (Lindroth 2011, 550; ks. myös Niezen 2003, 159).

Toimintarakenteena ja tilana pysyvä foorumi hyvin selkeästi toistaa paitsi valtiokeskeisyyttä myös alkuperäiskansojen alistettua asemaa. Paljon puhuva yksityiskohta pysyvän foorumin käytännössä on esimerkiksi se, että alkuperäiskansojen täytyy rekisteröityä kokoukseen ei-valtiollisina organisaatioina (NGO), vaikka esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksessakin nimenomaan painotetaan, että nämä väestöt ovat omia kansojaan (Lindroth 2011). Alkuperäiskansojen ei edelleenkaan nähdä olevan suvereenia kansakuntia. Myöskään alkuperäiskansojen ja intressien moninaisuus, monenlaiset huolet ja kulttuurinen kirjo eivät tule juurikaan näkyviksi yhteisten ja yleisten kannanottojen takaa silloin, kun kollektiivisia lausumia suositellaan. Toisaalta aika- ja tilarajoitteiden pakottama kollektiivinen subjekti edistää alkuperäiskansojen yhteistyötä ja painoarvoa. Yhteinen kannanotto on painavampi kuin yksittäiset näkemykset. Toisin sanoen pysyvän foorumin käytännöt myös mahdollistavat uusia yhteenliittymiä ja strategisia toiminnan muotoja. Lisäksi alkuperäiskansoille suosittellut yhteispuheenvuorot pakottavat nimenomaan kollektiivisuuteen ja kollektiivisen identiteetin rakentamiseen, mikä sinänsä on alun perinkin ollut keskeistä alkuperäiskansojen identiteetin rakentamisessa. Yhtäältä globaali yhteistyö ja keskinäinen solidaarisuus rakentavat ja muokkaavat yhteistä alkuperäiskansoidentiteettiä ja -toimijuutta. Toisaalta alkuperäiskansojen kollektiivinen luonne, mikä näkyy esimerkiksi kollektiivisten oikeuksien korostamisena, on alkuperäiskansojen poliittisen agendan kannalta olennainen. Toinen kysymys kuitenkin on, mitä alkuperäiskansoille olennaisia kysymyksiä jää kysymättä ja kannanottoja tekemättä, jos ainoa mahdollisuus tulla kuulluksi on tuottaa mahdollisimman yleinen kannanotto. Tässä mielessä pysyvän foorumin käytännöt yksinkertaistavat merkittävästi alkuperäiskansojen sosiaalista todellisuutta ja näin vahvistavat valtioiden oikeutta määritellä ja hallinnoida valtiottomia, kuitenkin valtioista hyvin vahvasti riippuvaisia alkuperäiskansoja.

Kiinnostava esimerkki alkuperäiskansojen yhteisestä kannanotosta valtiokeskeisyyteen on vuodelta 2007, kun alkuperäiskansat yrittivät saada alkuperäiskansojen oikeuksien julistusta hyväksyttäväksi YK:ssa. Julistuksen hyväksymisestä puhuminen ei ollut pysyvän foorumin esityslistalla. Ennen foorumin istuntoa alkuperäiskansat kokoontuvat esikokoukseen, jossa he jakoivat alkuperäiskansadelegaa-

tiolle t-paitoja pidettäväksi istuntojen aikana. T-paita oli ”YK:n sininen” väritään, ja siinä oli YK:n logo ”tuunattuna”, jossa maapallon sijaan oli intiaanimes sulkapäähineessä. Tämä on hyvin kuvaanollinen esimerkki siitä, miten alkuperäiskansat siiteeraavat YK:n virallisia valtiokeskeisiä symboleita kuitenkin uutta luoden tuomalla oman symbolinsa YK:n logoon. (Ks. myös Lindroth 2011.) Näin tehdään myös näkyväksi alkuperäiskansojen näkymättömyys YK:ssa: me olemme täällä, mutta meille ei ole paikkaa kansoina kansojen joukossa. Tällaisessa alkuperäiskansojen toiminnassa tulee kiinnostavasti näkyväksi myös William Chaloupkan korostama, performatiivisen toiminnan kannalta merkittävä ulottuvuus eli demonstraation käsitteen kaksoismerkitys, joka perustuu ranskan kielen sanojen *démontrer* (demonstroida eli osoittaa ja todistaa sekä osoittaa mieltään) ja *montrer* (näyttää) merkityssisältöihin (Chaloupka 1993). Tällöin mielenosoittaminen, demonstraatio, on aina myös näyttämistä: demonstraatio on myös show. Mielenosoittaminen ei tässä mielessä ole niinkään jonkin asian selittämistä vaan ilmitulo, paljastaminen, toisin sanoen toiminnassa ruumiillistuva uhmakkuus, joka kyseenalaistaa yleisesti hyväksytyt ja itsestään selvänä pidetyt. (Kulynych 1997, 333.)

Butler puhuu subjektin haavoittuvuudesta, joka johtuu siitä, että subjekti ei ole oman valtansa tuotosta (Butler 1997, 20–21). Alkuperäiskansojen poliittisen subjektiuden haavoittuvuus kulminoituu kysymykseen autenttisuudesta: alkuperäiskansojen autenttisuus helposti kyseenalaistuu, mikäli he eivät vastaa alkuperäisyyden normeja ja määritteitä. Eräs keskeinen autenttisuuden osatekijä on alkuperäiskansojen läheinen luontosuhde, joka perustuu perinteiseen maailmankatsomukseen ja elintapoihin. Rauna Kuokkanen on kirjoittanut, että kolonisaatiokokemusten lisäksi alkuperäiskansat jakavat tiettyjä perustavanlaatuisia arvoja ja maailmankatsomuksia, joista tärkein on alkuperäiskansojen välitön suhde luonnonympäristöihinsä. Tämä on tuottanut monenlaisia kulttuurisia arvoja ja käytäntöjä. (Kuokkanen 2007, 11.) Kuokkanen puhuu käytännöllisestä ja maailmankatsomuksellisesta luontosuhteesta (ks. myös Valkonen ja Valkonen 2014), YK:n alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa luontosuhteen luonne on hieman toinen. Se on implisiittinen oletamus ja politiikan resurssi, jonka olemassaoloa alkuperäiskansat pyrkivät puheenvuoroissaan ja toiminnassaan vahvistamaan. Alkuperäiskansojen

luontosuhde on tärkeä elementti, koska se antaa alkuperäiskansoille erityisen toimija-aseman. Seuraavat katkelmat ovat tyypillisiä kuvauksia alkuperäiskansojen oletetusta luontosuhteesta: *Me olemme osanneet säilyttää luonnonympäristömme täydellises- sä tasapainossa,³ heidän elämäntyyliinsä ovat ympäristöllisesti kaikkein kestävimpiä⁴ ja heidän harmoni- set suhteensa luontoon... asettavat heidät johtavaan opastavaan asemaan.⁵*

Alkuperäiskansojen kannanotoissa alkuperäiskan- soihin viitataan esimerkiksi luonnonvarojen ja mai- den *vartijoina*,⁶ ja heillä sanotaan olevan *arvokas hoitamisvelvollisuus*.⁷ Luontosuhteen korostamisella perustellaan alkuperäiskansojen toimija-asemaa YK:ssa; koska alkuperäiskansoilla oletetaan olevan erityinen luontosuhde, myös heidän asiantuntemuk- sensa ja toimijuutensa esimerkiksi ilmastonmuuto- ken torjuntaa koskevilla kysymyksissä on erityisen keskeinen. Lisäksi alkuperäiskansat kärsivät eniten ilmastonmuutoksesta vaikka eivät sitä ole olleet ai- heuttamassa. Pysyväle foorumille toimitetussa kan- nanotossa osallistujat toteavat, että *ilmastonmuutos vaikuttaa meihin kaikkiin siitä huolimatta, että kaik- ki meistä eivät ole myötävaikuttaneet yhtä paljon kuin toiset tämän ongelman syntymiseen*,⁸ ja edelleen *kehittyneen maailman lisääntyneiden kasvihuoneka- supäästöjen seurauksena alkuperäiskansat ovat huo- manneet ilmastonmuutoksen vaikutusten vahingoit- tavan heitä*.⁹ Lisäksi osallistujat huomauttavat, että *alkuperäiskansat kärsivät suhteettomasti ilmaston- muutoksesta*,¹⁰ koska he ovat *vähiten vastuussa ilmas- tonmuutoksen aiheuttamisesta mutta kärsivät eniten sen seurauksista*.¹¹

Läheinen luontosuhde on alkuperäiskansan pe- rustava rajoitus: luontosuhde legitimoit sekä alkupe- räiskansojen autenttisuuden että niiden toimija- aseman YK:ssa. Toisaalta alkuperäiskansojen auten- tisuus, subjektiivisuus ja toimijuus kyseenalaistuvat, jos ”ne lähtevät luontosuhteesta muualle”. Esimerkiksi Mathisen kuvailee, kuinka monet tutkijat, poliitikot, ympäristöjärjestöt ja tavalliset ihmiset kyseenalaistavat saamelaisen poronhoidon asemaa ekologisena elämäntapana. Tämä tuottaa diskursiivisen kentän, jossa kuvaukset ekologisista, luonnollisista saame- laisista kyseenalaistuvat. Tästä seuraa, että saamelai- sen ja luonnon välinen suhde tulee kertoa uudelleen ja uudelleen, jotta se olisi voimassa. Tästä seuraa myös se, että elementit, jotka voidaan kytkeä enem- mistökulttuuriin tai modernisaatioon, tulevat mah-

dottomiksi saamelaisuuden yhteydessä. (Mathisen 2004, 25–26; ks. myös Valkonen ja Valkonen 2014.) Valkonen onkin todennut, kuinka alkuperäiskansa- diskurssiin kuuluva perinteisyyden ja luonnonlähei- syyden vaade voi muodostua saamelaispolitiikan toteuttamista sääteleväksi normiksi, joka laajalti re- guloi saamelaisia etnopolitiittisia käytäntöjä (Valkonen 2009, 137). Laajemmassa mittakaavassa samaa koskee yleisesti ottaen alkuperäiskansapolitiikkaa. Pysyvä- sä foorumissa luontosuhteen toistaminen on erityi- sen tärkeää, koska näin alkuperäiskansat saavat toi- mijan aseman ja legitimitietin. Luontosuhde on al- kuperäiskansaan liitetty positiivinen piirre, joka kuitenkin vaatii alkuperäiskansoilta tietynlaista tunnistettavaa alkuperäiskansaisuutta, jolla ei vält- tämättä ole paljonkaan tekemistä nykyisten ja todeli- sten olosuhteiden kannalta (Lindroth ja Sinevaara- Niskanen 2013; Sissons 2005). Lindroth ja Sinevaara- Niskanen ovat eritelleet kolme perustelua alkupe- räiskansojen erityiselle subjektiasemalle YK:ssa (ja Arktisessa neuvostossa). Perustelut ovat näkemys alkuperäiskansoista tiedonhaltijoina ja osallisina sekä alkuperäiskansaisuuden luonne, johon liittyy vah- vasti luonnonläheisyys.

Butlerin mukaan subjektiksi tuleminen edellyttää subjektiivivaan valtaan alistumista, mistä asemasta subjekti toistaa ja uudelleen tuottaa sitä valtaa, joka on tehnyt hänestä subjektin (Butler 1997). Alkupe- räiskansojen toiminta pysyvässä foorumissa näyt- täytyy hyvin selkeästi ”alkuperäiskansanormin” sekä pakotettuna että tietoisena toistamisena, joka vah- vistaa alkuperäiskansaista toimijuutta. Foorumin toimintatavat ja -tilat korostavat valtiokeskeisyyttä ja alkuperäiskansojen alisteista asemaa vaikkakin myös mahdollistavat uudenlaisia yhteenliittymiä ja toiminnan muotoja. Alkuperäiskansojen kannanotot, kuten myös valtioiden koskien alkuperäiskansoja, korostavat pitkälti uhrin asemaa, luontosuhdetta, perinteisyyttä ja autenttisuutta. Toisaalta ympäris- tökysymyksissä painotetaan nimenomaan alkupe- räiskansojen tärkeää panosta toimijoina ja pelasta- jina sekä luontosuhteen vaalijoina. Näiden element- tien huomiotta jättäminen näyttäisi olevan alkupe- räiskansoille mahdotonta: koska YK on tärkein toi- mintakanava alkuperäiskansoille ja paljolti mahdol- listaa koko alkuperäiskansojen poliittisen subjekti- uuden ja kollektiivisen identiteetin, voisi alkuperäis- kansanormia vastaan vikuroiminen vaarantaa saa- vetun toimija-aseman.

Kulttuuriset teot performatiivisena politiikkana

Tässä kappaleessa tarkastelemme performatiivisen politiikan käsitteen avulla pysyvän foorumin viralisen poliittisen toiminnan ja vaikuttamiskanavien ulkopuolelle jäävää toimintaa ja tekoja poliittisen osallistumisen muotona. Performatiivinen politiikka tarkoittaa vastarinnan näkyväksi tekemistä. Kun poliittinen toiminta ymmärretään performatiivisena, sen ei tarvitse välttämättä olla tarkoituksellista, rationaalista tai suunniteltua, vaan se voi olla spontaania tai sattumanvaraista. Teon tarkoituksen sijaan sen häiritsevyys ja yllätyksellisyys määrittävät sen poliittiseksi osallistumiseksi. Performatiivinen osallistuminen ei siis ole vain tiedostettua tai järjestelmällistä toimintaa, vaan sen avulla tavoitetaan myös tiedostamattomien ja spontaanien toimintojen vastarinta. (Kulynych 1997, 337–338.)

YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin istunnot aloitetaan ja päätetään usein alkuperäiskansojen esittämällä kulttuurisella ohjelmanumerolla tai alkuperäiskansan edustajan perinteisellä rukouksella hänen omalla kielellään. Pysyvän foorumin kuudes istunto aloitettiin toukokuussa 2007 perinteisellä Andien alkuperäiskansan bocina-torven töräyksellä, jonka jälkeen Onondaga-kansan päällikkö Mr. Tracy L. Shenandoah piti sulkapäähineeseen sonnustautuneena perinteisen rukouksen ja kiitospuheen omalla kielellään. Tuolloin avausohjelmassa oli myös kulttuuriesitys, jossa LAIHUI-ryhmä esitti perinteistä klassista musiikkia Manipurista, Intiasta. Lisäksi alkuperäiskansojen edustajat ovat pukeutuneet perinteisiin asuihinsa, mikä tekee pysyvän foorumin istunnoista YK:n värikkäimmän tapauksen vuoden aikana. Pysyvän foorumin jäsen vuosina 2002–2007, Cree-intiaani Wilton Littlechild pukeutui istunnon avajaisiin ja päättäjäisiin sulkapäähineeseen ja perinteisiin vaatteisiin. Muuten hänellä oli yleensä länsimainen vaatetus. Saamelainen Ole Henrik Magga toimiessaan pysyvän foorumin jäsenenä ja puheenjohtajana vuosina 2002–2004 piti gáktia eli saamenpukua päällään koko kaksiviikkoisen istunnon ajan. Myös pysyvän foorumin puheenjohtaja vuosina 2005–2010, Victoria Tauli-Corpus (Igorot, Filippiinit) pukeutui perinteiseen asuun koko istuntojen ajaksi.

Poliittisen valta-analyysin ja alkuperäiskansakritismin ja -normatiivisuuden kyllästäminen nämä esitykset, asut ja rukoukset näyttäytyvät helposti

alkuperäiskansanormin toistamisena: sulkapäähine on juuri sitä, mitä alkuperäiskansalta odotetaan näkevän. Alkuperäiskansoilta vaaditaan autenttisuutta, aitoutta ja homogeenisuutta, mikä johtuu siitä, että alkuperäiskansan käsite on syvästi juurtunut hegemonisiin rakenteisiin. Alkuperäiskansat ovat kiinni historiallisissa valtastruktuureissa ja joutuvat puhumaan enemmistöjen kieltä ja käyttämään heidän kategorioitaan tullakseen ymmärretyiksi alkuperäiskansoina (vrt. Mathisen 2003, 204). Tästä näkökulmasta kulttuuriset esitykset ovat nimenomaan alkuperäiskansaperformansseja, tietoisia esittämisen akteja, joilla vastataan alkuperäiskansoihin liitettyihin odotuksiin.

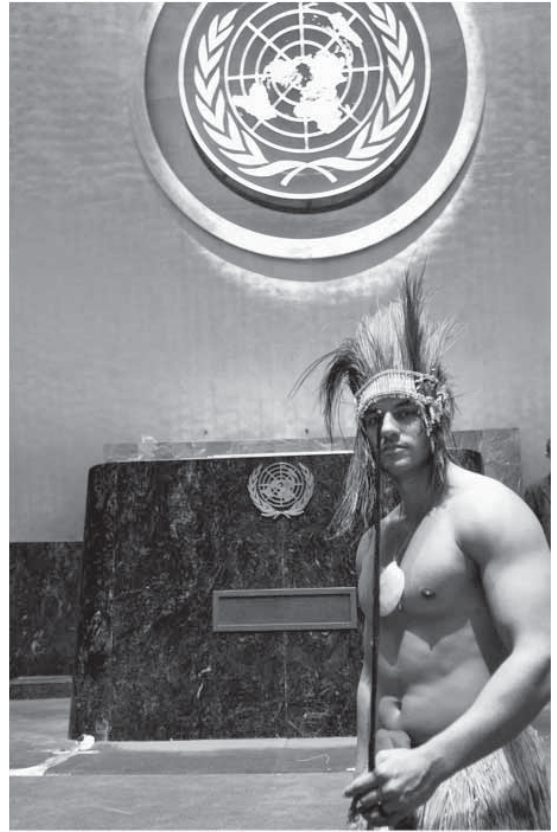
Haluamme kuitenkin kysyä, usunnetaanko esityksillä länsimaista kuvaa alkuperäiskansoista eli alistutaanko normalisoivaan ja pakottavaan valtaan vai kritisoidaanko ja vastustetaanko niillä itse asiaa länsimaista järjestelmää ja länsimaisten ehtojen mukaan toimimista. Tärkeää on myös muistaa, että näillä vaatteilla ja performansseilla on suuri merkitys alkuperäiskansalaisille: niillä ilmaistaan syvimpiä tunteja ja oikeutusta olla olemassa. Lisäksi ilman YK:n jähmeää kontekstia niissä ei todennäköisesti olisi mitään erityistä näiden kansojen näkökulmasta, vaan ne olisivat luonteva tapa olla, esiintyä ja pukeutua. Performatiivisen politiikan käsitettä hyödyntäen kulttuuriesitykset ja pukeutuminen voidaan nähdä poliittisen osallistumisen ja toiminnan muotona, jolla vastustetaan ja kritisoidaan normalisoivaa valtaa.

YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi on instituutio, joka on luotu alkuperäiskansojen toimijuutta vahvistavaksi. Kuten edellä olemme tuoneet esiin, siellä kuitenkin toimitaan vahvasti YK:n byrokratian ja valtiohierarkkisuuden ehdoilla. Vaikka alkuperäiskansojen kulttuuriesityksistä on tullut osa hyväksytyä proseduuria pysyvän foorumin istunnoissa, niiden on pysyttädyttävä seremoniallisina kulttuuri-performansseina vailla selkeästi artikuloitua poliittista päämäärää (Lindroth 2011). Ne sijoittuvat ei-poliittisen alueelle rakenteessa, jossa on etabloituneet käytännöt poliittiseen toimintaan. Kuitenkin ne ovat läpeensä poliittisia. Performatiivisen politiikan käsitteessä on kiinnostavaa, että epäpoliittisina pidetyt asiat voidaan saattaa poliittisen piiriin. Vaikka gákti tai sulkapäähine on sitä, mitä alkuperäiskansoilta odottaakin näkevänsä, toiminnan konteksti tekee sen poliittiseksi. YK:n alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa se sijoittuu länsimaiseen, valtiokeskeiseen,

normalisoivaan vallan kenttään. Esimerkiksi lannevaatteisiin pukeutuneiden, avojalkaisten ja vartalo-maalauksin koristeltujen aboriginaalien tanssi kotiseudullaan Australiassa ei välttämättä ole vastarintaa samassa mielessä kuin vastaava tanssi YK:n tunnuk-sien alla. Tuomalla itseperintäisestä omia rituaalejaan ja perinteitään istuntoihin mukaan ovat alkuperäis-kansat myös pystyneet venyttämään YK:n käytäntö-jä. Esimerkiksi uskonnolliset ilmaukset eivät yleensä ole YK:ssa sallittuja, mutta alkuperäiskansat ovat tässä poikkeus: pysyvässä foorumissa ne ovat osa hyväksyttyä ja ”normaalia” toimintaa (Lindroth 2011). Esimerkiksi vielä 1980-luvun alussa YK:n alkuperäisväestöryhmän (*Working group on in-digenous populations*) puheenjohtaja marssi ulos kokoussalista protestina alkuperäiskansojen edusta-jien rukouksille (Muehlebach 2001).

Performatiivisen protestin kannalta olennaista ei ole argumentointi normalisoivaa valtaa vastaan vaan sen pilkkaaminen. Performatiivinen vastarinta ei välttämättä kerro suoraan, mikä on pielessä ja väärin, vaan pikemminkin paljastaa alistamisen läsnäolon siellä, missä sitä ei ole huomattu. (Kulynych 1997, 334.) Alkuperäiskansojen esityksistä ja asuista YK:n jähmeässä rakenteessa ja ilmapiirissä tulee vahva mielikuva systeemin pilkkaamisesta. Samalla tehdään näkyväksi pysyvän foorumin länsimaisuus, hierark-kisuus, byrokraattisuus sekä se, kenen sanelemin ehdoin siellä toimitaan. Olennaista performatiivi-selle politiikalle onkin visuaalisuus ja teatraalisuus, joka tuo esille, tekee tiettäväksi ja paljastaa asiainti-loja. Järjestelmän ja sen itsestäänselvyyden kontin-genssi hahmottuu aivan uudella tavalla, kun se teh-dään näkyväksi performatiivisen vastarinnan kautta (vrt. Kulynych 1997, 334).

Rättilän mukaan visuaalisuus tulisi ymmärtää neuvottelun, vuorovaikutuksen ja kamppailun aree-nana poliittisessa mielessä. Katsomisen ja katsottuna olemisen vuorovaikutus on keskeinen mekanismi, jonka kautta poliittista ja sosiaalista valtaa rakenne-taan, ylläpidetään tai toisaalta haastetaan ja muute-taan. (Rättilä 2012, 16.) Alkuperäiskansojen symbolit, vaatteet, laulut, tanssit ja rukoukset YK:ssa ja pysyvän foorumin istunnoissa viestivät YK:n jäsen-valtiolle, että alkuperäiskansojen omat prosessit ja tavat toimia ovat yhtä päteviä kuin valtioiden ja YK:n. Jotkin vastarinnan osoitukset on kuitenkin pysäy-tetty YK:n toimesta. Vuoden 2006 Pysyvän foorumin istuntosaliin toi eteläamerikkalainen alkuperäiskan-saedustaja Wiphala-lipun¹². Vartijat poistivat lipun

Kuva 1. Alkuperäiskansan edustaja esiintyi alkuperäis-kansojen pysyvän foorumin 5. istunnon avajaisissa 15.5.2006. UN Photo/Devra Berkowitz.

ripeästi, jonka jälkeen seurasi yleinen kuulutus, joka tuomitsi tällaiset teot YK:ssa.

Performatiivisen politiikan käsite mahdollistaa pientenkin eleiden ja tekojen poliittisen merkityksen näkemisen. Koska performatiivinen osallistuminen määritellään suhteessa normalisoiviin kurinpidolli-siin sääntöihin sekä vastakkainasetteluna suhteessa noihin sääntöihin, mitään ei varsinaisesti voida sul-kea pois poliittisen osallistumisen kategoriasta (Ku-lynych 1997, 338–339). Poliittisen osallistumisen näennäisen epäpoliittisuuden kannalta mielenkiin-toinen tapaus on pysyvän foorumin kokoontumisen aikana tapahtuva korujen myynti. Masai-heimoon kuuluva nainen myy koruja YK:n käytävällä istun-tosalin ulkopuolella. Hän istuu usein samalla paikal-la muutaman päivän ajan – ehkä hän on tullut paik-kalle vain myymään korujaan. Helmikaulanauhat ja rannekorut on levitetty pitkälle penkille ja osin myös maahan, hintapyynnöt on kirjoitettu paperilapuille. Korujen myyminen tuo esiin elinolojen ja toiminta-

kulttuurien ja kulttuuristen käytäntöjen erilaisuuksia sekä korostaa kahtiajakoa länsimaiden ja alkuperäiskansojen välillä. Se myös omalla tavallaan vahvistaa alkuperäiskansoille suunnatun taloudellisen tuen merkitystä. Lisäksi korujen myyminen korkean tason virallisessa kokouksessa on kiinnostavasti virallisuutta, asiallisuutta ja asianmukaisuutta häiritsevää. Se on jotain, joka herättää monenlaisia tunteita säälistä sympatiaan ja joka ei tunnu sopivan sopivasti alkuperäiskansojen arkipäivän todellisuudesta etäännytettyyn korkean tason poliittisen keskustelun ja oikeuksien punninnan areenalle. Samalla se osoittaa, kuinka syvälle länsimaalaiseen toimintamalliin ja ajatteluun alkuperäiskansojen tärkein kansainvälinen foorumi on juurtunut.

Lopuksi

Koska YK on alkuperäiskansat kolonisoiden valtioiden muodostama areena, se yleensä kieltää alkuperäiskansojen itsemääräämisvaatimukset. Kuitenkin YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi houkuttelee osallistujiksi alkuperäiskansoja ympäri maailman. (Lindroth 2011, 543.) Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet performatiivisen valta-analyysin tarjoamia näkökulmia hyödyntäen alkuperäiskansojen poliittisen toiminnan ulottuvuuksia YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin puitteissa. Kyse on tällöin vallassa muotoutuvista poliittisista subjektuiksista ja identiteeteistä sekä niiden mahdollistamista uudenlaisen poliittisen toiminnan muodoista. Performatiivinen näkökulma valtaan näkee sen toiminnan toisteisena ja todellisuutta tuottava, mutta samalla pakottavana. Näin se tarjoaa selityksen sille, millaisten mekanismien kautta yksilöt ja ryhmät subjekteina identifioituvat tai eivät identifioitu diskurssin tarjoamiin identiteettiasemiin, joihin heidät kutsutaan, sekä miksi identifikaatioita säätelviin sääntöihin mukaudutaan, niiden kanssa neuvotellaan tai niitä vastustetaan (ks. Hall 1999, 266–267). Tämän vuoksi subjektiksi tulemista ja tämän prosessin mahdollistamaa toimijuutta ja sen ulottuvuuksia on hedelmällistä tarkastella performatiivisuutena. Huomio kiinnittyy subjektiksi ja toimijaksi tulemisen prosessiin ja dynamiikkaan.

Ryhmät, kuten alkuperäiskansat, haluavat tulla toimijoiksi eli mukautua vallan määrittämiin toimijuuden edellytyksiin. Vain näin ne voivat tulla tunnistetuiksi ja pystyviksi toimijoiksi. Subjektuuden

näkeminen performatiivisena kuitenkin korostaa nimenomaan omaehtoisen toiminnan mahdollisuutta, koska tällöin subjekti ei perustu jähmeään oleukseen vaan toistoon, jolloin sitä on myös mahdollista varioida. Alkuperäiskansojen pysyvässä foorumissa alkuperäiskansojen toimijuus on hyvin tarkkaan säädeltyä, eli toiminnalle on selkeät omat kanavat ja rajoitteet. Näissä proseduureissa myös foorumin valtiokeskeisyys sekä alkuperäiskansojen altavastaajan asema kristallisoituvat hyvin konkreettisesti. Esimerkiksi aika- ja tilajärjestelyillä alkuperäiskansat ja niiden kulttuurinen moninaisuus tehdään käytännössä näkymättömäksi.

Alkuperäiskansojen edustajat kuitenkin onnistuvat pienillä teoilla ja eleillä muuttamaan ja haastamaan toiminnan tarkkaan määritettyä järjestystä ja logiikkaa. Yksi muuntelun ja varioimisen muoto on alkuperäiskansojen itsepintainen kulttuuristen rituaalien tuominen YK:n areenoille. Pysyvän foorumin ja alkuperäiskansadiskurssin normatiivisuus esittäytyy erityisen mielenkiintoisella, ambivalentilla ja paradoksaalisella (vrt. Lindroth 2011) tavalla oheishohjelmaksi miellettyjen alkuperäiskansojen kulttuuriperformanssien kautta. Tavallaan nämä kulttuuriset tietoiset ja tiedostamattomat esittämisen teot toistavat parhaimmillaan alkuperäiskansoille asetettua primordiaalisen kehikkoa: sulkapäähine, gäkti tai lannevaate ovat sitä, mitä aidolta alkuperäiskansalta odotetaan. Samalla nämä alkuperäiskansoille tärkeät itseilmaisun tavat kuitenkin rikkovat ja häiritsevät alkuperäiskansoille asetettuja virallisia toimijuuden proseduureja ja itse asiassa tuovat vastarinnan ja politiikan virallisen osallistumisen ja järjestelmän rajapinnoille ja ulkopuolelle. Alkuperäiskansojen kulttuuriset rituaalit voidaankin nähdä yhtä aikaa sekä performansseina eli vallan mekanismeja näkyväksi tekevinä ja mahdollisesti häiritsevinä visuaalisina esityksinä että performatiiveina eli toiston kautta voimansa saavina poliittisina tekoina, jotka liikkuvat toisteisuuden ja häirinnän rajapinnalla (vrt. Rättilä 2012). Tämä tekee niistä aidosti poliittisia tekoja, jolloin politiikalle ominainen kyseen- ja kiistanalaistaminen on konkreettisesti läsnä. Performanssit ja kulttuurisen erityisyyden manifestoinen voidaan nähdä myös erityisenä alkuperäiskansalaisuuden muotona: ne ovat relevanttia alkuperäiskansapolitiikkaa, poliittisessa mielessä alkuperäiskansalaisena olemista ja elämistä.

Toisaalta voidaan kysyä, kuinka vaikuttavia alkuperäiskansojen poliittiset performanssit ovat globaa-

lissa, visuaalisuuden ja nopean viestinnän kyllästä-
mässä ympäristössä (vrt. Shepard 2010; 2011), vaika-
kakin ne ehkä poikkeavat YK:n virallisista toiminnan
muodoista ja tilallisen teknologian rutiineista. Onko
performansseilla poliittista vaikuttavuutta siten, että
ne luovat mahdollisuuksia muutokseen? Performans-
sit tuskin tuottavat vallankumousta pysyvässä foor-
rumissa tai alkuperäiskansojen tilanteessa, mutta ne
kuitenkin muistuttavat kolonialististen rakenteiden
läsnäolosta ja alkuperäiskansojen olemassaolosta
erillisinä kansoina. Artikkelimme tarkoituksena on
ollut tehdä alkuperäiskansainstituution sekä erityi-
sesti YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin
läpöpoliittisuus näkyväksi, jolloin performatiivisuus
on mahdollistanut erilaisten poliittisten ulottuvuuksien
ja osallistumisen muotojen esiintuomisen. Alku-
peräiskansojen poliittinen mobilisaatio ja osallistu-
minen valtiokeskeisiin instituutioihin voidaan
laajemmassa mittakaavassa ymmärtää kamppailuk-
si tunnustamisesta ja tunnistamisesta. Alkuperäis-
kansat eivät ole olleet historian saatossa tunnustet-
tuja ja tunnistettuja poliittisia subjekteja. Yleinen
ihmisoikeuksien ja kansainvälisen oikeuden kehitys
sekä alkuperäiskansojen poliittinen mobilisaatio ovat
tuoneet päivänvaloon näiden kansojen oikeuden
tulla tunnustetuksi, tunnustetuksi ja kohdelluksi omi-
na kansoina, joilla on omat kulttuuriset erityispiirteet
ja poliittiset järjestelmänsä. Käytännössä on kuiten-
kin vielä pitkä matka näiden kansojen elinolojen
saattamiseksi alkuperäiskansoille tunnustettujen
oikeuksien tasolle.

VIITTEET

- 1 Judith Butlerin performatiivisuuden teoria on vahvasti vaikut-
tanut Michel Foucault'n valtaa koskevista tutkimuksista.
- 2 ILO:n vuoden 1989 yleissopimuksessa nro 169 määritellään
alkuperäiskansa seuraavasti:
 1. Tämä sopimus koskee:
 - a) niitä itsenäisissä maissa eläviä heimokansoja, jotka eroavat
selvästi maan muista väestöryhmistä sosiaalisten, kulttuuristen
ja taloudellisten olojensa puolesta ja joiden asema määräytyy
kokonaan tai osittain niiden omien tapojen tai perinteiden tai
erityislainsäädännön mukaan;
 - b) niitä itsenäisissä maissa eläviä kansoja, joita pidetään alkupe-
räiskansoina, koska
 - he polveutuvat väestöstä, joka maan valloituksen tai asuttami-
sen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui
maassa tai sillä maantieteellisellä alueella, johon maa kuuluu,
ja
 - jotka oikeudellisesta asemastaan riippumatta ovat säilyttäneet
kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuu-
riset ja poliittiset instituutionsa.
 2. Määriteltäessä ryhmät, joihin tämän yleissopimuksen määrä-

yskiä sovelletaan, on olennaisena perusteena pidettävä sitä, että
kansa pitää itseään alkuperäis- tai heimokansana.

- 3 Maria Isabel Ventura, Bolivian alkuperäiskansaparlamentti.
Pysyvä foorumin 7. vuosittainen kokous. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH1a96/8767a26a.dir/PF08isabel024.pdf> (luettu 10.3.2010).
- 4 Dkankou Djonkou, ILO:n YK-edustaja (International Labour
Organization). Pysyvä foorumin 7. vuosittainen kokous,
21.4.2008. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH0146/faf46647.dir/PF08ilo011.pdf> (luettu 19.5.2011).
- 5 Sálvano Briceño, johtaja, YK / International Strategy for Dis-
aster Reduction (UN/ISDR) Lausunnon antoi Paula Uski,
Associate expert, UN/ISDR New York Liaison Office. Pysyvän
foorumin 7. vuosittainen kokous, 21.4.2008. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH01ad/68e051dc.dir/PF08isdr012.pdf> (luettu 19.5.2011).
- 6 Ban Ki-Moon, YK:n pääsihteeri. Videoviesti. Pysyvän foorumin
7. vuosittainen kokous. 21.4.2008. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH0182/71b8e173.dir/PF08kimoon003.pdf> (luettu 19.10.2011).
- 7 Hilario G. Davide, Filippiinien lähettiläs ja pysyvä edustaja
YK:ssa. Pysyvän foorumin 7. vuosittainen kokous. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH8dd/d66e0f9b.dir/PF08hilario058.pdf> (luettu 19.5.2011).
- 8 Hubertus Samangun, International Alliance of Indigenous and
Tribal Peoples of the Tropical Forests and Indigenous Peoples
Forum on Climate Change (IIPFCC). Pysyvän foorumin 7.
vuosittainen kokous. 22.4.2008. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH01ea/33ef499c.dir/PF08iipfcc038.pdf> (luettu 30.1.2012).
- 9 Maria Isabel Ventura.
- 10 Dkankou Djonkou, ILO.
- 11 Gunilla Olsson, johtaja, International Fund for Agricultural
Development (IFAD). Pysyvä foorumin 7. vuosittainen kokous,
21.4.2008. <http://www.docip.org/gsd/collect/cendocdo/index/assoc/HASH01bf/a8726c07.dir/PF08gunilla007.pdf> (luettu 10.3.2010).
- 12 "Sateenkaariraita"-lippu on Quechua-intiaanien etninen lippu,
mutta sitä käytetään myös laajemmin varsinkin Andien alku-
peräiskansojen lippuna (<http://en.wikipedia.org/wiki/Wiphala>,
luettu 7.5.2013).

LÄHTEET

- Alfred, Taiaiake ja Corntassel, Jeff. 2005. *Being indigenous: Re-
surgences against contemporary colonialism. Government and
Opposition* 40:4, 597–614.
- Anaya, James. 2009. *International human rights and indigenous
peoples*. Aspen: Aspen publications/Wolters Kluwer Law and
Business.
- Austin, John. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Oxford
University Press.
- Batty, Philip. 2005. Private politics, public strategies: White advi-
sers and their aboriginal subjects. *Oceania* 75:3, 209–221.
- Brantenberg, O. Terje. 1999. Paradise lost – anthropological and
indigenous knowledge. Teoksessa Lisbet Holtedahl, Siri Gerrard,
Martin Njeuma ja Jean Boutrais (toim.), *The power of know-
ledge: From the Arctic to the tropics*. Pariisi: Karthala, 255–285.
- Brigg, Morgan. 2007. Biopolitics meets territorial politics: Political
ontologies and governance in settler-colonial Australia. *Aust-
ralian Journal of Political Science* 42:3, 403–417.

- Bryant, Raymond L. 2002. Non-governmental organizations and governmentality: "Consuming" biodiversity and indigenous people in the Philippines. *Political Studies* 50:2, 286–292.
- Butler, Judith. 1990. *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Lontoo: Routledge.
- Butler, Judith. 1993. *Bodies that matter. On the discursive limits of sex*. Lontoo: Routledge.
- Butler, Judith. 1997. *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford California: Stanford University Press.
- Byrne, Bridget. 2006. *White lives. The interplay of 'race', class and gender in everyday life*. Lontoo: Routledge.
- Chaloupka, William. 1993. Suppose Kuwait's main product was broccoli. Teoksessa Frederick Dolan ja Thomas Dunn (toim.), *Rhetorical republic*. Amherst: University of Massachusetts Press, 201–225.
- Corntassel, Jeff. 2007. Partnership in action? Indigenous political Mobilization and co-optation during the first UN Indigenous Decade (1995–2004). *Human Rights Quarterly* 29, 137–166.
- Davis, Megan. 2008. Indigenous struggles in standard-setting: the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *Melbourne Journal of International Law* 9:2, 1–33.
- Dean, Bartholomew ja Levi, Jerome M. 2003. Introduction. Teoksessa Bartholomew Dean ja Jerome M. Levi (toim.), *At the risk of being heard. Identity, indigenous rights, and postcolonial states*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1–44.
- Derrida, Jacques. 2003. *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Toim. T. Ikonen ja J. Porttikivi. Helsinki: Gaudeamus.
- Edensor, Tim. 2002. *National identity. Popular culture and everyday life*. Oxford: Berg publishers.
- Eidheim, Harald. 1997. Ethno-political development among the Sami after World War II. Teoksessa Harald Gaski (toim.), *Sami culture in a new era. The Norwegian Sami experience*. Kaarasjoki: Davvi Girji OS, 29–61.
- Eudaily, Patrick. 2004. *The present politics of the past. Indigenous legal activism and resistance to neoliberal governmentality*. New York, NY: Routledge.
- Foucault, M. 1980. *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977 by Michel Foucault*. Toim. C. Gordon. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. 1983. Afterword. The subject and power. Teoksessa H. L. Dreyfus ja P. Rabinow (toim.), *Michel Foucault beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press, 208–225.
- Fox, Jon ja Miller-Idriss, Cynthia. 2008. Everyday nationhood. *Ethnicities* 8:4, 536–563.
- Hakapää, Kari. 2003. *Uusi kansainvälinen oikeus*. Helsinki: Talentum.
- Hall, Stuart. 1999. *Identiteetti*. Toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Heinämäki, Leena. 2010. *The right to be a part of nature: Indigenous peoples and the environment*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- ILO:n yleissopimus nro 169. Teoksessa Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukset (Sandell, Toni toim.) Työministeriö, ILO-neuvottelukunta. http://www.tem.fi/files/25956/ilo_yleissopimukset.pdf. Luettu 7.5.2013.
- Katajamäki, Terhi. 2010. *Hyvin kyllä saatiin ihmiset näkemään saamelaisten asiaa: saamelaisten vastarinta performatiivisena poliittikkana*. Kansainvälisten suhteiden pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://www.doria.fi/handle/10024/66184>. Luettu 7.5.2013.
- Keski-Nirva, Kiira. 2012. *Kansojen kamppailua. Globaalihallinta ja julkisuus YK:n alkuperäiskansojen pysyvällä foorumilla*. Vies-tinnän pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37815/Pro%20gradu%20KeskiNirva.pdf?sequence=2>. Luettu 6.5.2013.
- Kohn, Margaret. 2003. *Radical space*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kolehmainen, Marjo. 2009. Performatiivista politiikkaa: sukupuoli ja väkivalta puolustusvoimien mainoskampanjaa kritisoivassa vastamainonnassa. *Naistutkimus* 1/2009, 22–33.
- Kulynych, Jessica. 1997. Performing politics: Foucault, Habermas and postmodern participation. *Polity* 30:2, 315–346.
- Kuokkanen, Rauna. 1999. Etnostressistä sillanrakennukseen. Saamelaisen nykykirjallisuuden minäkuvat. Teoksessa Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti (toim.), *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 1: Outamaalta tunturiin*. Rovaniemi: Kustannus-Puntsi ja Lapin yliopisto, 95–112.
- Kuokkanen, Rauna. 2007. Saamelaiset ja kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.), *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 142–155.
- Kymlicka, W. 1995. *Multicultural citizenship. A liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Kymlicka, Will. 2007. *Multicultural odysseys: Navigating the new international politics of diversity*. New York: Oxford University Press.
- Lehtola, Veli-Pekka. 1997. *Saamelaiset: historia, yhteiskunta, taide*. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Lehtonen, Mikko. 2004. Suomi on toistettava maata. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty ja Petri Ruuska (toim.), *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 121–147.
- Lempiäinen, Kirsti. 2002. Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineiton heil Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 19–36.
- Lile, Hadi Khosravi. 2006. A new era for indigenous peoples. The United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues. *Gál-du Čála – Journal of Indigenous Peoples Rights* 2/2006.
- Lindroth, Marjo. 2006. Indigenous-state relations in the UN: establishing the Indigenous Forum. *Polar Record* 42:3, 239–248.
- Lindroth, Marjo. 2011. Paradoxes of power: Indigenous peoples in the Permanent Forum. *Cooperation and Conflict* 46:4, 542–561.
- Lindroth, Marjo ja Sinevaara-Niskanen, Heidi. 2013. At the crossroads of autonomy and essentialism: Indigenous peoples in international environmental politics. *International Political Sociology* 7:3, 275–293.
- Magga, Ole-Henrik. 2003. *Presentation by the Chairperson of the Permanent Forum on Indigenous Issues. The UN Permanent Forum on Indigenous Issues – ambitions and limitations*. Seminaari, syyskuu 2003. Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples, Guovdageaidnu. <http://www.galdu.org/web/index.php?artihkkal=39&giella1=eng>. Luettu 6.5.2013.
- Martinez-Gobo, Jose. 1986. *Study on the problem of discrimination against indigenous populations*. http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/MCS_v_en.pdf. Luettu 3.4.2009.
- Mathisen, Stein R. 2003. Tracing the narratives of the ecological Sami. Teoksessa Kirsti Pedersen ja Arvid Viken (toim.), *Nature and identity. Essays on the culture of nature*. Kulturstudier nr. 36. Kristiansand: Norwegian Academic Press, 189–206.
- Mathisen, Stein R. 2004. Hegemonic representations of Sámi culture. From narratives of noble savage to discourses on ecological Sámi. Teoksessa Anna-Leena Siikala, Barbro Klein

- ja Stein R. Mathisen (toim.), *Creating diversities. Folklore, religion and the politics of heritage*. Helsinki: SKS, 17–30.
- Minde, Henry. 2003. Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: Kampen for en ny samepolitikk 1960–1990. Teoksessa Bjørn Bjerkli ja Per Selle (toim.), *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentligheten*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 87–123.
- Minde, Henry. 2008. The destination and the journey. Indigenous peoples and the United Nations from the 1960s through 1985. Teoksessa Minde Henry (toim.), *Indigenous Peoples. Self-determination, Knowledge, Indigeneity*. Delft: Eburon Academic Publications.
- Morgan, Rhiannon. 2004. Advancing indigenous rights at the United Nations: Strategic framing and its impact on the normative development of international law. *Social and Legal Studies* 13, 481–500.
- Muehlebach, Andrea. 2001. Making place at the United Nations: Indigenous cultural politics at the UN Working Group on Indigenous Populations. *Cultural Anthropology* 16:3, 415–448.
- Niezen, Ronald. 2003. *The origins of indigenism. Human rights and politics of identity*. Berkeley ja Los Angeles: University of California Press.
- Pulkkinen, Tuija. 2003. *Postmoderni politiikan filosofia*. 2. painos, Helsinki: Gaudeamus.
- Pääkkönen, Erkki. 2008. *Saamelainen etnisyyt ja pohjoinen paikallisuus. Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Rodriguez-Piñero, Luis. 2005. *Indigenous peoples, postcolonialism, and international law. The ILO regime (1919–1989)*. Oxford: Oxford University Press.
- Rättälä, Tiina. 1999. Kaksi näkökulmaa poliittiseen osallistumiseen: performatiivinen politiikka rationaalisen tyylin haastajana. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.), *Tylykästä kansalaisaktiivisuutta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rättälä, Tiina. 2012. *In your face! Analysing public political performance as communication*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Shepard, Benjamin. 2010. *Queer political performance and protest*. New York: Routledge.
- Shepard, Benjamin. 2011. *Play, creativity, and social movements. If I can't dance, it's not my revolution*. New York: Routledge.
- Sissons, Jeffrey. 2005. *First peoples. Indigenous cultures and their futures*. Lontoo: Reaktion Books.
- Smith, Benjamin R. 2008. Still under the act? Subjectivity and the state in Aboriginal North Queensland. *Oceania* 7, 199–216.
- Soguk, Nevzat. 2007. Indigenous peoples and radical futures in global politics. *New Political Science* 29:1, 1–22.
- Spivak, Gayatri S. 1993. *Outside in the teaching machine*. New York: Routledge.
- Toivanen, Reetta. 2004. Anthropology and the paradox of rights in a multicultural context. Teoksessa Vesa Puuronen, Antti Häkkinen, Anu Pylkkänen, Tom Sandlund ja Reetta Toivanen (toim.), *New challenges for the welfare society*. Publications of Karelia Institute. Joensuu: Joensuun yliopisto, 107–123.
- Valkonen, Sanna. 2009. *Poliittinen saamelaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Valkonen, Jarno ja Valkonen, Sanna. 2014 (tulossa). Practical and discursive dimensions of human-nature relations: a sociological study of Sámi culture's relationship with nature. *Acta Borealia* 1/2014.
- Watts, Rob. 2003. Making numbers count: The birth of the census and racial government in Victoria, 1835–1840. *Australian Historical Studies* 34:121, 26–47.
- Woronov, Terry. 2007. Performing the nation: China's children as little red pioneers. *Anthropological quarterly* 80:3, 647–672.
- Xanthaki, Alexandra. 2007. *Indigenous rights and United Nations standards: self-determination, culture and land*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yhdistyneet kansakunnat. 2007. *United Nations: Declaration on the Rights of Indigenous peoples*. <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples/DeclarationontheRightsofIndigenousPeoples.aspx>. Luettu 7.5.2013.
- Yhdistyneet kansakunnat. 2013. *United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues*. <http://social.un.org/index/IndigenousPeoples.aspx>. Luettu 6.5.2013.